

grafien, wo die Taube des Hl. Geistes unterhalb der Darstellung der himmlischen Sphäre im Gewölbescheitel der Kapelle sichtbar ist. Zur Ergänzung der Marienthematik dient auch das Stuckornament der Kapellendecke, wo unter dekorativen Rocaillen auch konkrete, mit Maria verbundene Pflanzen dargestellt sind. Im Ganzen kann man das ikonographische Konzept der Kapelle als die Unbefleckte Empfängnis Mariens bezeichnen.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Blick in die Kapelle, Zustand vor der Restaurierung. (Foto Josef Červinka)

Abb. 2: Fotografie der Marienkapelle in Raigern, s. l. s. n., 1860–1900, Benediktinerabtei Rajhrad, Signatur: R-GR-0000.141

Abb. 3: Außenmauer der Kapelle, hier ist die Einmauerung der äußeren nordöstlichen Bogenwand in den älteren Raum erkennbar. (Foto Daniel Chadim)

Abb. 4: Mit einer roten Linie sind in den Plan der Kirche aus den Jahren 1724 bis 1739 die gegenwärtigen Ausmaße der Kapelle eingezeichnet, gut erkennbar ist die Erweiterung des Raums, die Anpassung der Gestalt des Vorraums, aber auch die Einbeziehung der bestehenden Pfeiler in die Umfassungsmauer der Kapelle.

Abb. 5: Das freigelegte Mauerwerk des Fundaments unter dem Kapellenboden dokumentiert die unterschiedliche Form und Dimension des ursprünglichen oder ursprünglich geplanten Raumes. (Foto Zdeněk Kovářik)

Abb. 6: Skulpturen in den Nischen der Kapelle vor dem Eingriff. Markante Farbfassung von Bergmann mit zahlreichen Defekten, die Kapitelle der Pilaster wurden in den 1990er Jahren vergoldet. (Foto Daniel Chadim)

Abb. 7: Adler über der Ostrnische, Bergmanns Übermalung und Zustand nach Säuberung und teilweiser Ergänzung der ursprünglichen Schichten. (Foto Daniel Chadim)

Abb. 8: Detail eines Puttenkopfs in der zentralen Szene der Kapelle, umfangreiche Verluste der Adhäsion einzelner Schichten der Farbfassung und der Grundierungen. (Foto Daniel Chadim)

Abb. 9: Eine Auswahl von Details einzelner Typen von Struktur des Kunstmarmors in der Kapelle. (Foto Daniel Chadim)

Abb. 10: Probe von Kunstmarmor von einem Pilaster in der Kapelle. Die geschliffenen Präparate wurden mit einem Olympus BX 51 Polarisationsmikroskop im Durchlicht untersucht und mit Hilfe eines 9000 F Mark II Scanner und von Polarisationsfolien gescannt. Der Raman-Spektrometrie-Graph belegt die mit Indigo gefärbte Gipsmasse des Marmorteigs. (Bearbeitet von Dalibor Všianský)

Abb. 11: Altarmensa in der Kapelle, Zustand nach der Abnahme sekundärer Schichten, überwiegend aus Zement, Zustand nach Ergänzungen und der Rekonstruktion der Kunstmarmoren. (Foto Daniel Chadim)

Abb. 12: Fragment der erhaltenen Ausmalung des Vorraums nach der Abnahme sekundärer Schichten des Anstriches. (Foto Daniel Chadim)

Abb. 13: Detail des Engelkopfs über der Tür, im Defekt sind Stücke von Holzkohle erkennbar, die primär als entlastender, innerer Kern und konstruktive Schicht dienen.

Abb. 14: Zustand nach der Restaurierung der zentralen Szene des Gewölbes der Kapelle, Erneuerung der Oberflächen in poliertem Weiß, Rekonstruktion der vergoldeten Flammen und Einsetzung einer Holzkopie der Taube des Hl. Geistes. (Foto Daniel Chadim)

Abb. 15: Probe des polierten Weiß von der Skulptur der hl. Anna. Scan des geschliffenen Präparats. In den Schichten 2–5 ist eine zusammenhängende Schicht aus Kalkanstrichen erkennbar, welche die Masse aus poliertem Weiß bildet. (Bearbeitet Dalibor Všianský)

Abb. 16: Das Wappen der Benediktiner von Raigern auf dem Verzeichnis der Handschriften der Klosterbibliothek von Raigern von 1724, o. c. in Anm. 19.

Abb. 17: Wappenszene über dem Eingangsportal, Gesamtansicht, Zustand nach der Restaurierung. Am Gewölbe des Vorraums Rekonstruktion der dekorativen Felsmalerei von Felsen, angefertigt von Kateřina Křhánková. (Foto Daniel Chadim)

Abb. 18: Inschriftenbänder aus Metall, getragen von Adlern über den Nischen in der Kapelle, Zustand nach Reduzierung sekundärer Schichten. (Foto Daniel Chadim)

Abb. 19: Reliquienbehälter, aufbewahrt im Sepulcrum der Altarmensa. (Foto Daniel Chadim)

Abb. 20: Blick in die Kapelle, Zustand nach der Restaurierung. (Foto Daniel Chadim)

(Übersetzung Stefan Bartilla)

ROUBENÝ DŮM ROKYCANSKA NA PŘÍKLADECH Z DOBŘÍVA A KAŘÍZKU

STANISLAV PLEŠMÍD – KAREL FOUD

Log Houses in the Rokycany Region, Dobřív and Kařízek Examples

The Rokycany and Zbiroh regions are regarded as localities of the Central Bohemian log house type. Wood was the prevailing building material in this area practically until the second half of the 19th century. The surviving historical folk houses mostly date from the first third of the 19th century, but structures built during the 18th century are no exception. A single storey log house with a gable roof or a half hip roof, overlapping above the doorstep and many times also over the façade gable, is a typical example of a local vernacular house. The houses have a common three-part layout with a storeroom. The front part is either made of one room or has two wings with a narrow little room, where the same recurs in the back part. A small courtyard balcony built on the longitudinal and sometimes also gable part of the house is an element that differentiates the folk houses in the Rokycany Region at the foot of the Brdy Mountains from the rest of vernacular structures in the Plzeň Region. The overlapping roof covers the balcony. A large number of these original structures remained in local villages including Dobřív. Homestead no. 5 with a house from the early 19th century is just one example. The homestead further includes a log barn from the 1790 s. The research of log houses in the region further revealed house no. 48 in Kařízek. Dendrochronology dates the erection of this traditional log house from the first decade of the 19th century and its partial reconstruction from the mid-19th century. A valuable collection of historical joinery elements – windows and doors – has survived in the two houses.

Keywords: vernacular architecture – log houses in the Rokycany Region – Podbrdsko Region – Dobřív no. 5 – Kařízek no. 48 – historic style joinery fillings of building openings

Rokycansko a Zbirožsko je pokládáno za území roubeného domu středoevropského typu. Dřevo jako dominující stavební materiál bylo v této oblasti frekventované prakticky až do druhé poloviny 19. století. Dochovaný historický lidový domovní fond pochází poněkud z období první třetiny 19. století, výjimkou zde ale nejsou stavby vzniklé v průběhu 18. století. Typickým zástupcem zdejšího venkovského domu je roubené přízemní stavení kryté sedlovou či polovalbovou střechou, s přesahem přes zápraží, mnohdy také přes průčelní štít. Domy mají běžnou trojdielnou dispozici komorového typu. Přední díl se světnicí je jak jednoprostorový, tak dvouraktový s úzkou světničkou, totéž pak v mnoha případech platí i pro zadní díl. Prvkem, který lidový dům Rokycanska v podhůří Brd odlišuje od jiných venkovských staveb v Plzeňském kraji, je pauláčka zřizovaná na podélné a někdy i štítové straně objektu. Shora ji chrání přesah střechy domu. V obcích jako např. Dobřív se dochoval početný soubor těchto svěbytných staveb. Příkladem za všechny může být dobřívská usedlost čp. 5 s domem z počátku 19. století. Součástí usedlosti je také roubená stodola z 90. let 18. století. V rámci poznání roubeného domovního fondu regionu bylo možné zdokumentovat stavení čp. 48 v Kařízku. Dendrochronologie klade dobu výstavby tohoto tradičně řešeného roubeného stavení do prvního desetiletí 19. století a dílčí úpravy do poloviny 19. století. V obou objektech se

dochovala hodnotná kolekce historických slohových truhlářských prvků – oken a dveří.

Klíčová slova: lidová architektura – roubený dům na Rokycansku – Podbrdsko – Dobřív čp. 5 – Kařízek čp. 48 – slohové truhlářské výplně stavebních otvorů

<https://doi.org/10.56112/pp.2022.2.05>

Oblast Rokycanska a Zbirožska (dnes okres Rokycany v Plzeňském kraji) je tradičně pokládána za území roubeného domu středočeského typu, která přesahuje na Hořovicko a Křivoklátsko.¹⁾ K dlouhodobému udržení tradice roubené architektury přispívala nejen částečná odlehlost regionu, ale především obtížnější hospodářské podmínky a stagnace průmyslového rozvoje ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století. Navíc jde o krajinu bohatou na lesy produkující dostatek vhodného a snadno dostupného stavebního materiálu. Široké uplatnění dřeva v lidovém stavebnictví bylo také možné díky umu a zručnosti zdejších tesařů, truhlářů a zástupců dalších řemesel.

Dochovaný historický lidový stavební fond pochází ponejvíce z období první třetiny 19. století, výjimkou zde ale nejsou stavby vzniklé v průběhu 18. století. Dřevo jako dominující stavební materiál bylo v této oblasti frekventované prakticky až do druhé poloviny 19. století, kdy nastal jeho pozvolný ústup vyvolaný masivním nástupem pálené cihly. Již dříve došlo k ústupu od roubené výstavby v oblasti mezi Plzní a Rokycany, kde se prosadily ve větší míře a vazbě na plzeňský lidový klasicismus konstrukce zděné z lomového kamene i nepálených cihel. Úbytek dřevěných objektů ziskal na zvýšené intenzitě od 50. do 80. let 20. století. Rokycansko nebylo ušetřeno ani likvidace celých sídel s bohatým roubeným stavebním fondem v rámci budování vojenského cvičiště Brdý.²⁾ Od druhé poloviny 20. století byly v regionu vybrané roubené stavby památkově chráněny a v polovině 90. let 20. století se dokonce podařilo prosadit vyhlášení plošné památkové ochrany u několika historických sídel.³⁾

Typickým zástupcem venkovského domu ve zkoumaném regionu je roubené přízemní stavení založené na obdélném půdoryse, kryté sedlovou či polovalbovou střechou s přesahem přes zápraží, mnohdy také přes průčelní štít. Domy mají běžnou trojdílnou dispozici komorového typu. Přední díl se světnicí je jak jednoprostorový, tak dvoutakový s úzkou světničkou, totéž pak v mnoha případech platí i pro zadní díl, někdy zvaný zadní či druhá světnice. V uspořádání oken průčelí se kromě symetrického řešení často uplatnilo i sdružené okno osvětlující světnici. Prakticky celodřevěné stavení mělo obvykle zděnou část jen ve středním dílu, kde se nacházel blok černé kuchyně. Pro konstrukce stěn byly výhradně užívány tesané trámy. Spáry mezi nimi bývají minimální, standardně překryté bílým hliněným výmazem, někdy barveným, zejména šmolkou. Hliněné mazanice byly užívány jak v interiérech, tak při omítání častých povalových stropů, výjimkou však nejsou ani hlinité omítky použité ve fasádách. Některé domy si uchovaly zděné bloky černé kuchyně, často i se širokými průleznými komíny, jiné již byly adaptovány ve snaze zřídit si zde klasické (tzv. světlé) kuchyně, případně její místo zaujala koupelna, komora, spíž apod. Sín ve střední

části domu sloužila u těchto budov jako hlavní komunikační prostor s možností vstupu do světnice, černé kuchyně a komory, popř. zadní světnice. V mnoha případech bylo do síně vloženo schodiště (obvykle žebříkového typu), umožňující vstup do podkroví, resp. půdy. Prvkem, který lidový dům Rokycanska v podhůří Brd odlišuje od jiných venkovských staveb v Plzeňském kraji, jsou pavláčky zvané též záspí, zřizované obvykle na podélné a někdy i štítové straně objektu. Shora je chrání přesah střechy domu, z boku poprsnice bedněné svisle kladenými prkny. Nosné sloupky záspí jsou někdy dekorativně vyřezávané, vstup mohou kryt plná vrátka.⁴⁾ Dřevo jako základní stavební materiál se v oblasti užívalo k výstavbě prakticky všech budov, které tvořily stavební výbavu selských i chalupnických usedlostí i objektů domkářů a chalupníků. Dochovaný historický domovní fond v regionu reprezentují nejen četné dřevěné chalupy, ale i roubené stodoly, zatímco samostatně stojících roubených sýpek, oproti např. severnímu nebo jižnímu Plzeňsku, zde nalézáme velmi málo. Zdejší dřevěné stodoly jsou tradiční dispozice s dělením na dvě perny a mlat.⁵⁾

K lokalitám s dosud vysokým počtem roubených staveb na území okresu Rokycany patří Dobřív nebo Strašice, prakticky v každé obci v podhůří Brd, např. v Kařízku, Medovém Újezdu, Těních nebo Hůrkách (všechny obce okres Rokycany) je možné najít zástupce této svěbytné stavební kultury. Dobřív leží cca 8 km jihovýchodně od Rokycan v údolí říčky Klabavy (též Padrťského nebo Černého potoka) v sousedství dnes již bývalého vojenského újezdu Brdý. V písemných pramenech se ves objevuje poprvé k roku 1325. Podle berní ruly zde bylo k roku 1652 okolo dvou desítek osedlých. Roku 1868 zakoupil zbirožské komorní panství i s Dobřívem pruský podnikatel Henry B. Strousberg, který navázal na tradici zdejšího železářského průmyslu.⁶⁾ Ve stejném čase došlo k pozvolnému nárůstu počtu domů. Roku 1856 vyhořela skupina usedlostí čp. 9, 10 a 11. O 10 let později požár zničil dřevěný mlýn čp. 18. Prozatím poslední velký požár udeřil roku 1883, kdy vyhořely domy na Malé Straně čp. 19 až 25. K roku 1898 bylo ve vsi evidováno 127 popisných čísel

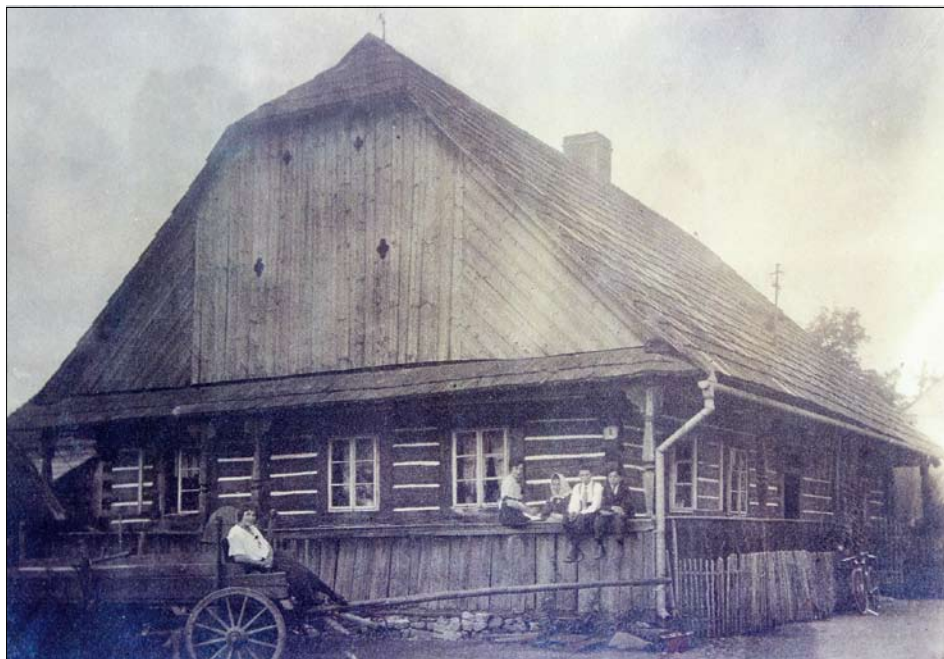
Obr. 1: Indikační skica mapy stabilního katastru Dobřív (1838), výřez mapy se zákresem areálu usedlosti čp. 5 (podle <https://cuzk.cz/geoportál/archiválie/stabilní katastr>).

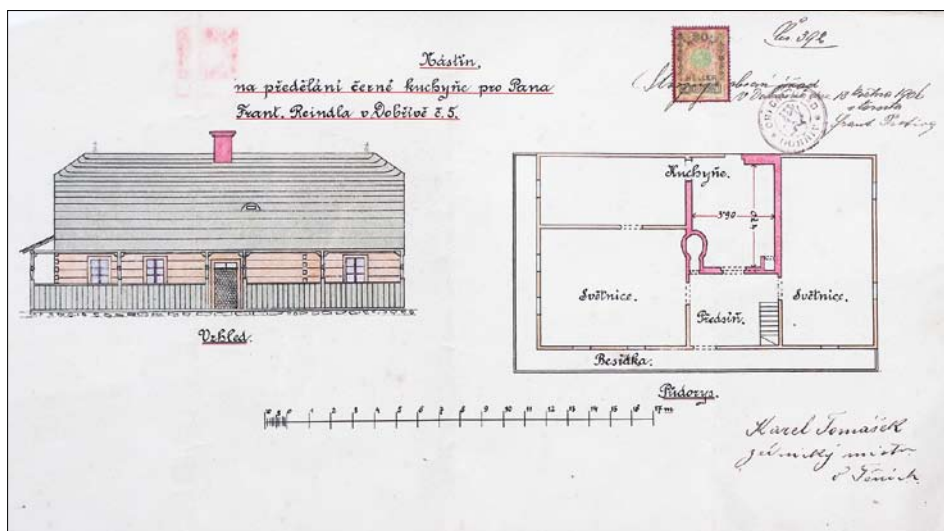
a 1 495 obyvatel. Mnoho z tehdy stojících budov bylo dřevěných. V meziválečném období lokalita těžila ze své polohy na okraji rozsáhlého lesního masivu a tento trend se prohloubil ještě v období druhé poloviny 20. století. Díky fenoménu zvanému chalupářství se v Dobřívě dochoval početný soubor roubených staveb, pro který byla obec prohlášena v roce 1995 za vesnickou památkovou zónu.⁷⁾

Indikační skica mapy státního katastru zaznamenala zástavbu historického jádra Dobříva k roku 1839 prakticky již dotvořenou, s domy stojícími v převažujících spalných konstrukcích. Centrum obce utvářely dvě řady usedlostí ležící po obou stranách Padršského potoka, který dodnes protéká lokalitou ve směru severovýchod–jihozápad. Na straně východní prostor návsi uzavíral komplex továrních a provozně-technických budov, na straně západní usedlost čp. 20. Jižně od návsi se nacházel shluk několika drobných chalup a začala se rozvíjet zástavba podél silnice probíhající při jižním okraji intravilánu. Po roce 1848 dochází ke značnému stavebnímu a též i územnímu rozmachu. Kromě tradičně řešených chalup se stavební aktivity dotkly také zdejších výrobních provozů. Trend v rozvoji sídla pokračoval v poslední třetině 19. století a první třetině následujícího věku. Od poslední třetiny 19. století však již jde jen o stavby zděné, nespalné, zatímco historický domovní fond přežívá v roubených konstrukcích, zvolna podléhajících času a opakovaným adaptačním zásahům. V meziválečném období doplnila historickou zástavbu lokality skupina vilek a rodinných domů. V druhé polovině 20. století došlo k dílčí degradaci historického jádra, když zaniklo několik hodnotných budov nebo dokonce celých dvorů.⁸⁾ V místech zbořené usedlosti čp. 4 vznikla v poslední třetině 20. století restaurace Hamrovka. Roubené stavení čp. 8 stojící opodál poničil na přelomu 80. a 90. let požár. Objekt byl poté rozebrán a přemístěn do prostoru pod Huťským rybníkem, kde po obnově získal popisné číslo 164.

Nejstaršími stavebními památkami Dobříva jsou objekty spojené s výrobou železa a jeho zpracováním. Starého původu je také kamenný most přes Klabavu, historický domovní fond v obci reprezentuje ale především skupina

Obr. 2: Dobřív (okres Rokycany), usedlost čp. 5, stavení od západu z návsi, kolem roku 1920 (soukromá sbírka majitele J. Poncary).

Obr. 3: Dobřív, usedlost čp. 5, dobová plánová dokumentace: Nástin na předělání černé kuchyně pro Pana Frant. Reindla v Dobřívě č.5, zhotovený roku 1906 Karlem Tomáškem, zednickým mistrem (soukromá sbírka majitele J. Poncary).

roubených objektů, jejichž skutečné stáří pomáhá určit dendrochronologické datování vybraných konstrukčních prvků. Patří mezi ně např. stodola (podle dendrodatace byla sroubena z kmenů kácených roku 1791)⁹⁾ a zděná sýpka statku čp. 1. Roubenou stodolou je vybaven také selský dvůr čp. 2. Také v usedlosti čp. 7 lze spatřit roubenou stodolu (podle dendrodatace byla složena z opracovaných kmenů, kácených na rozhraní let 1859–1860)¹⁰⁾ a obytné stavení, částečně postavené z tesaných trámů. V usedlosti čp. 16 lze nalézt kromě roubeného stavení trojdílné dispozice také rozměrnou trojdílnou roubenou stodolu, se stěnami sroubenými z druhotně užitých opracovaných kmenů, smýcených na přelomu let 1683–1684.¹¹⁾ Objekt má standardní dispozici dělenou na mlat uprostřed a dvě perny, u kterých se dochovalo také původní pažení. Krov byl již v minulosti upravován (hambalky dle dendrodatace

Obr. 4: Dobřív čp. 5, obytné stavení, pohled z návsi od západu (foto K. Foud, 2022).

byly zhotoveny z kmenů těžných kolem roku 1810).¹²⁾

Prakticky po celém území intravilánu vsi lze spatřit řadu dalších příkladů roubených chalup, jejichž původ je možné hledat ještě na rozhraní 18. a 19. století. K výrazným reprezentantům roubené stavební produkce v Dobřívě patří usedlost čp. 5 zvaná U Vondrů, též U Reindlů. Leží v centru obce, při jihovýchodní straně dobřívské návsi. Existenci domu a dvora kromě archivních pramenů zaznamenala k roku 1839 indikační skica mapy stabilního katastru.¹³⁾ Jako nespalné bylo charakterizováno roubené obytné stavení. Ostatní budovy ve dvoře, stodola na jihovýchodě, sýpka mezi stodolou a obytným stavením, stáje a chlévy na jihozápadě a blíže nespecifikovaný objekt severozápadně od stavení (kolna, vejminek) byly katastrem značeny jako spalné. Zcela jistě se jednalo o roubené stavby s požárně nebezpečnou krytinou, doškovou nebo šindelovou. Ke dvoru patřila také zahrada a sad.¹⁴⁾ Statek v minulosti patřil Matěji Hladíkovi. Roku 1735 ho zakoupil Ondřej Reindl. Reindlové poté s přestávkami hospodařili na statku až do 50. let 20. století. Ve 30. letech 20. století byla výměra dvorem obdělávaných pozemků 16,25 ha. Před rokem 1910 usedlost vlastnil hospodář František J. N. Reindl. Počátkem Velké války musel narukovat a ve svých 42 letech padl v listopadu 1915 na srbské frontě. Jeho syn František Josef Reindl pokračoval v modernizaci celého areálu, např. v roce 1933 zboural staré chlévy a stáje, na jejich původním půdorysu vystavěl nové a k tomu vybudoval zděnou kůlnu velkou téměř jako obytné stavení. Plány na tuto přestavbu připravil „Václav Lopata, úř. opráv. mistr zednický v Milínově.“ Zajímavou informaci o stavebním vývoji dvora, resp. stavebních aktivitách jeho vlastníků, přináší také obecní kronika. Připomíná, že „Josef Reindl ml. rozbořil na přelomu 19. a 20. století u č. p. 5 dřevěný srub a z jeho trámů vystavěl malou nízkou chaloupku o jedné světnici a komoře, zřejmě za účelem svého výminku. Chaloupka však zanedlouho, v roce 1901, shořela, takže byl nucen postavit nový, tentokrát již zděný do-

mek.“ Zlomové období v historii statku nastalo v 50. letech 20. století s nástupem kolektivizace zemědělství a vznikem JZD Dobřív, jehož součástí se dvůr i s živým a mrtvým inventářem stal. Necelá čtyři desetiletí hospodaření JZD v areálu čp. 5 byla završena snahou předlistopadového místního národního výboru oddělit v roce 1988 od statku část pozemku v centru obce a na něm vybudovat parkoviště pro tehdy budovanou restauraci Hamrovka. Díl pozemku původně patřícího ke dvoru se nakonec stal veřejnou plochou a dnes je součástí parkoviště u restaurace.¹⁵⁾

Dům čp. 5 je hodnotným dokladem stavební produkce roubeného domu na Podbrdsku v období první poloviny 19. století. Podle dendrochronologic-

kého datování bylo dřevo užit ve stavbě smýcené na rozhraní let 1803–1804. Lze se domnívat, že objekt vznikl jako novostavba v místech starší budovy. Od té doby se zásadnějším způsobem nezměnil. Z plánové dokumentace datované do roku 1906 se dozvídáme, že hospodář Fran-

Obr. 5: Dobřív čp. 5, obytné stavení, sloupek záspí zdobený profilací (foto K. Foud, 2011).

Obr. 6: Dobřív čp. 5, obytné stavení, dveře ve vstupu ze zápraží do síně, pohled ze dvora a z interiéru (foto S. Plešmíd, 2019).

tišek J. N. Reindl modernizoval pravděpodobně do té doby stále ještě černou kuchyni na světlou kuchyni (tzv. šperovanou). V jihozápadním koutě kuchyně (při stěně se síní) byla zřízena chlebová pec a v jihovýchodním koutu vystaven tahový komín. Místnost získala plochý trámový strop. V duchu stavební tradice roubených domů na Podbrdsku a nejen tam byla kuchyně jako jediná zděná. Podle dobové výkresové dokumentace vyhotovené v prvním desetiletí 20. století Karlem Tomáškem měla být kuchyně široká 3,9 m a hluboká 4,7 m. Provozně byla propojena vstupními otvory jak se síní na jihu, tak se světničkou na západě (blíže severní obvodové stěně), v obou otvorech se dochovaly dvoukřídlé dveře z doby přestavby. Neznámo kdy, bezesporu až v období po druhé světové válce, byla zrušena a vybořena chlebová pec v jihozápadním koutu místnosti a nahrazena komínem.

Stavení je trojdílné dispozice komorového typu, se zaspím (též besídkou) s prkny bedněnou poprsnicí, zřízenou jak na podélné (jižní) nádvorní, tak průčelní (západní) straně. Zatímco na straně jižní zaspí kryje přesah střechy, na straně západní tuto funkci přejímá pultová stříška, zavěšená na přesazích trámů jak nárožních vazeb, tak příček. Stavba má obdélný půdorys 17 × 10,2 m. Zápraží je hluboké necelý 1 metr. Západní (návesní) průčelí je trojosé, s dvojicí oken ve světnici a jedním oknem ve světničce. Nádvorní (jižní) strana je čtyřosá, s dvojicí oken světnice, vstupem do síně a jedním oknem osvětlujícím od jihu komoru, též zadní světnici. Severní strana je až na okno do kuchyně ve střední části stavby bez dal-

ších okenních nebo dveřních otvorů. Východní průčelí je dvouosé. Okna jsou dvojitá, dvoukřídlá, dělená příčlemi do tabulek. Vstup z besídky do síně uzavírají dřevěné jednokřídlé svlakové dveře na lícové straně zdobené klasovitě skládaným pokryvem. Interiérové dveře jsou jedno i dvoukřídlé, dřevěné, rámové konstrukce, někdy částečně prosklené. Interiér stavby je plochostropý, stropy jsou trámové s omítaným povalem. Poval z kulatiny je použit i pro zakrytí přesahů trámů přes besídku, zde je však kryt hliněnou omazávkou pouze shora. Zatímco vnější strany roubených stěn jsou ponechané v přírodní podobě a hlínou jsou vyplněny pouze spáry, ze strany vnitřní (interiérové) jsou stěny omítnuty. Příznány nejsou ani stropní trámy, které kryje omítaný podhled. Přední díl dispozičně řešen jako dvoutrakt, s větší světnicí při jihozápadním nároží (cca 6,7 m /délka/ × 5,5 m /šířka/) a menší světničkou při severozápadním nároží (cca 4,7 m /délka/ × 3 m /šířka/). Vstup ze síně do světnice uzavírají dřevěné dvoukřídlé dveře. Střední díl je řešený jako dvoutrakt, s kuchyní (v minulosti s blokem černé kuchyně) při severní straně a síní při straně jižní. Kuchyně má půdorysné rozměry 5,1 m (hloubka) × 4,2 m (šířka). Síní je široká 4,2 m a hluboká 3,4 m. Ze síně je jak vstup do světnice, tak kuchyně a zadní světnice. V jihovýchodním koutu síně je dvouramenné dřevěné schodiště umožňující vstup na půdu. Těleso schodiště je bedněné ze západní a severní strany širokými prkny, zdobenými při spodním okraji řezbou. Krov sedlové střechy je hambalový, tesařsky vázaný. Při obou štítech je střecha členěná

polovalbou. Střešní plášť tvoří vláknocementové šablony položené na dřevěný šindel (pokládka šablon proběhla dle archivních dokladů roku 1927). Oba štíty jsou v podstřešní části bedněné prkny kladenými uprostřed svisle, a po stranách šikmo.

Obytné stavení dobřívského dvora čp. 5 si do počátku 21. století uchovalo hodnotný soubor slohových truhlářských výplní stavebních otvorů, který sestává z celé řady kvalitních prvků pocházejících z různých časových období. K nejstarším dochovaným výplním náleží některé dveře zastoupené jak starší svlakovou konstrukcí, tak mladším typem rámové konstrukce. Typologicky nejstarší – barokní jsou rámové dveře osazené v přičce mezi přední světnicí a přístěnkem. O něco mladší prvky jsou prezentovány dveřmi hlavního vstupu (svlakové), na půdu (svlakové), do zadní světnice (rámové) a do přední světnice (rámové). U těchto dveří se vyskytují buď klasicistní prvky, či prvky, které lze řadit do první poloviny 19. století s tím, že mohou pocházet ještě z doby výstavby objektu. Zároveň však nelze vyloučit možnost druhotného užití. Jediná dochovaná dvířka v poprsní záspi jsou patrně výsledkem mladších úprav, ale závěsy mohou být původní.

Dveře vstupu do domu (síně) ze zaspí (pavláčky) jsou dřevěné jednokřídlé dvouvrstvé svlakové a dochovaly se včetně kování. Ostění vstupního otvoru s nadsvětlíkem je prosté tesařské, vložené do podélné roubené stěny. Praha-vý trám je průběžný, stojky jsou do něj patrně čepované a zřejmě opatřené boční svislou drážkou, do které zapadají čepy trámů podélné roubené stěny. Nadpražní trám je také průběžný. Mezi něj a stojky ostění (patrně na čepy) je vložen nadpražní prvek s římsovou profilací. Pod něj byla ještě mezi stojky vložena rozpěra sloužící jako nadpraží vstupu (patrně opět na čepy), oddělující podélně obdélný nadsvětlík. Dveřní křídlo a výplň nadsvětlíku zapadají do polodrážky provedené na rubové straně ostění (směrem do interiéru síně). Ostění na rubové straně po obvodu lemuje dřevěná lišta, ke které je dotažena omítka. Křídlo tvoří tři mohutné fošny ztužené na rubové straně dřevěnými svlakami zapuštěnými do lichoběžníkové drážky. Čelní strany svlaků zakončeny zaoblením a podélné volné hrany jen hladce okosené. Křídlo je zavěšeno na třech vnějších kovaných pásových závěsech, jejichž „volné“ rozkované konce jsou zavinuté. Na protějším konci, u závěsného oka, je závěs rozkován do oválné plochy s rýhovaným trojúhelným výběhem se svorníkem jištěným na rubové straně čtvercovou matkou (na lici jehlancová hlava), jinak závěsy uchyceny pomocí kovaných hřebů. Závěsné háky jsou prosté, zaráženy do ostění. Lící strana dveřního křídla tvořena ozdobně skládaným pokryvem, který sestává z obvodového rámu se středovou příčí vyplněného diagonálně kladeným rastrem do tvaru kosočtverce. Jednotlivé prvky pokryvu s profilací volných hran jsou k podkladu uchyceny dřevěnými kolíčky a rastrem kovaných hřebů se zaoblenými hlavami (jejichž zahnuté hroty je vidět na rubové straně). Ve středu křídla protaženo pevné terčové držadlo se zaobleným madlem a pod ním patrný otisk po kosočtvercové, patrně tvarované plechové podložce. Dekoratívni klíčový štítek vycházející z klasicistního tvarosloví proveden z hladkého plechu, uchycený kovanými hřebi a vrutem s křížovým zářezem. Kovanou kliku kruhového profilu se soudečkovým vzedmutím ukončuje špiče

Obr. 7: Dobřív čp. 5, obytné stavení, vstup z přední světnice do přístěnku, rámové dveře s podříznutými křídly a kovááním barokního typu (foto S. Plešmíd, 2019).

s bambulkou. Zámek na rubové straně je krabicový nezapuštěný, s překrytým trojnásobným závěrem tvořeným západkou, závorkou a noční závorkou, klika je kovaná přehýbaná, s plochým oválným madlem. Vlevo od zámku ve stojce ostění zaražený kovaný háček, do kterého zapadá mohutná pásová vnitřní závora kotvená kyvným okem k protější stojce ostění. Pevnou výplň nadsvětlíku člení svislé příče do čtyř tabulek, a její rám v nárožích jistí dřevěné kolíčky, celkové kotvení k ostění pak zajišťují kované hřeby a skoby. Vlysy na lící straně (směrem do exteriéru) mají profilaci, na rubové straně je polodrážka pro zasklení za pomoci tmelu. Typologicky se jedná o výplň otvoru z druhé poloviny 18. století až první poloviny 19. století. Je možné se domnívat, že jde o prvek z doby výstavby domu v prvním desetiletí 19. století.

Pozornost poutají také dveře osazené v síni při vstupu na schodiště do půdy. Jde o dřevěné jednokřídlé dvouvrstvé svlakové dveře dochované včetně kování. Schodiště od prostoru síně odděluje trámková svisle bedněná příčka s tesařským ostěním umístěným v nástupu schodiště, před kterým jsou ještě předloženy tři stupně. Dveřní křídlo zapadá do polodrážky na volné hraně ostění směrem do síně, dveře jsou tak v lici bedněné příčky v síni. Dveřní křídlo sestává ze tří svisle kladených fošen ztužených na rubové straně dvěma dřevěnými svlakami zapuštěnými do lichoběžníkové drážky. Svlačky mají zaoblené konce, okosené volné hrany, a jsou při koncích jištěny dřevěnými kolíčky. Na rubové straně kovanými hřebi uchycen nekrytý

Obr. 8: Dobřív čp. 5, obytné stavení, vstup ze síně na schodiště do podkrovní, detail nekrytého uzavíracího mechanismu (foto S. Plešmíd, 2019).

jednoduchý kovaný zámek s dekorativní podložkou. Zámeček je bez kliky a s jednou závorkou (ovládanou klíčem z lící strany), která zachytává za kovové očko zaražené v zádlabu na levé stojce ostění. Na lící straně dveřního křídla jsou dva vnější kované pásové závěsy s listovým koncem, uchycené pomocí kovaných hřebů s viditelnými zahnutými hroty na rubové straně. Závěsné háky jsou velmi prosté, zaražené do pravé stojky ostění. Malý klíčový štítek zhotoven z hladkého plechu a ve tvaru stylizovaného heraldického štítu. Pod horním závěsem ještě vidět otisk po nějaké mladší petlici. Dveře byly zhotoveny asi někdy v průběhu 1. poloviny 19. století a souvislost s dobou výstavby objektu tedy nelze vyloučit.

Dveře ze síně do zadní světnice jsou osazeny pěknými pozdně barokními rozvilinovými závěsy a prvky klasicistního typu. Jde o dřevěné jednokřídlé dveře rámové konstrukce, ostění je patrně prosté tesařské, vsazené do roubené stěny a překryté obložkami, ke kterým je dotažena omítka. Obložky uchyceny kovanými hřeby a v nárožích spojeny na pokos. Dveře zapadají do polodrážky na hraně směrem do síně, takže dveře jsou osazeny do líce stěny. Obložka směrem do síně je hladká, s vyžlabením volné hrany. Rám dveřního křídla ve středu výšky dělený širší příčlí na cca čtvercová pole, která jsou ještě ve středové svislé ose dělena svislými příčlemi. Nárožní spoje a spoje příčlí provedeny jako čepové, jištěné dvojicí dřevěných kuliček. V na výšku obdélných polích vsazeny (patrně do drážky) tenčí plně dřevěné výplně. V pravé horní výplni proříznuté obdélné „kukátko“ uzavřené zaskleným rámečkem. Na rubové straně směrem do síně jsou vnitřní hrany rámové konstrukce opatřeny jednoduchou jemnou profilací, plocha výplně je hladká. Na rubové straně jsou dále dva vnější rozvilinové závěsy s přikovanými ozdobnými konci, připevněné kovanými hřeby. Plochu závěsu zdobí jemné ornamenty a tvarování při okrajích. Závěsné háky jsou prosté, zaražené do ostění. Dále se na rubové straně dveří nachází hladký klíčový štítek klasicistního typu a kovaná klika kruhového profilu, soudečkově vzedmutá a zakončená špicí s bambulkou. Ve středu křídla zbyl otvor po středovém terčovém držadle. Na lící straně (směrem do zadní světnice) zdobí obložku ostění krajní profilace. Vnitřní volné hrany rámové konstrukce křídla opatřeny stejně jako na rubové straně profilací. Mírně se

Obr. 9: Dobřív čp. 5, obytné stavení, dveře ve vstupu ze síně do zadní světnice, pohled na lící stranu (foto S. Plešmíd, 2019).

rozšiřující výplně mají odsazené a dvěma pravoúhlými stupni předsazené středové pole. Krabicový zámek uchycený vruty s přímým zářezem opatřen kovanou přehýbanou klikou s oválným talířovým madlem. Závorka se zachytává za kované očko přichycené k boční straně ostění vruty s křížovým zářezem. Nad zámkem, v horní části křídla, je malý kovový kyvný háček, zapadající do očka kotveného do boční strany ostění.

Snad ještě z doby výstavby domu na počátku 19. století pochází dřevěná jednokřídlá svlaková dvířka doplněná zřejmě starším kovaním, která uzavírá odkládací niku v síni. Ostění kryjí obložky spojené na pokos a zdobené v ploše profilací. Křídlo zapadá do polodrážky na vnější straně obložky, dvířka tak jsou v lici stěny síně. Na lící straně (směrem do síně) jsou dva vnější esovité závěsy, připevněné kovanými hřeby. Plochu závěsu jemně zdobí ornamenty a tvarování při okrajích. Dvoudílné závěsné háky sestávají ze zaraženého očka a provlečeného trnu s opěrkou fixovanou ve spodní části hřebem. Opěrka na spodním konci ukončena zaoblením s vystupující dlouhou špicí. Na lící straně pomocí kovaných hřebů uchycen dekorativní klíčový štítek z plechu zdobený tvarováním (boltcové ornamenty). Křídlo na rubové straně obíhá po obvodu polodrážka a tzužují ho dva vodorovné svlaky zapuštěné do lichoběžníkové drážky. Konce svlaků jsou zaoblené, volné hrany pak hladce okosené. Při koncích svlaků vidět po jedné kulovité hlavě hřebu protaženého středovou částí závěsu na lící straně. Na rubové straně

Obr. 10: Dobřív čp. 5, obytné stavení: a – dveře ve vstupu ze síně do zadní světnice, detail rozvilinového závěsu s přikovanými ozdobnými konci, se zdobením rýhami a tvarováním; b – svlaková dvířka odkládací niky v síni, detail vnějšího esovitého závěsu zdobeného ornamenty a tvarováním při okrajích; c – svlaková dvířka odkládací niky v síni, detail dekorativního plechového klíčového štítku zdobeného tvarováním (foto S. Plešmíd, 2019).

je dále prostý krabicový zámek, jehož závorka zachytává za plnou kovanou zarážku uchycenou do boční strany obložky dvěma kovanými hřeby.

Podle typu dochovaného slohového kování mohou dveře osazené v příčce mezi přední světnicí a světničkou pocházet již z období druhé poloviny 18. století. Dveře jsou dřevěné dvoukřídlové, rámové konstrukce, a ostění (patrně tesařské v roubené příčce) kryjí profilované obložky v nárožích spojené na pokos a uchycené kovanými hřeby. Dveřní křídla zapadají na rubové straně (směrem do přístěnku) do polodrážky v deštění, takže líc dveří ve světnici je situován za lícem stěny. Křídla jsou provedena jako rámová, ve středu výšky dělená širokou příčlí na dvě stejná na výšku obdélná pole, spodní s plnou výplní, horní prosklená. Spoje rámové konstrukce jsou čepové, jištěné dřevěnými kolyčky. Pravé křídlo má na lící straně profilovanou klapačku uchycenou pomocí dřevěných kolyčků. Na lící straně levého křídla je kovaná klika s vypuklým madlem na dekorativním klíčovém štítku zdobeném tvarováním (boltcové ornamenty). Ve středu křídla situováno terčové držadlo s dekorativní tvarovanou podložkou a zaobleným madlem zdobeným rýhováním. Na pravém křídle z důvodu symetrie osazen „slepý“ klíčový štítek, stejný jako na levém křídle. Středové terčové držadlo chybí, pouze je vidět zatmelený otvor a okolo něj kruhový otisk

Obr. 11: Dobřív čp. 5, obytné stavení, dveře ve vstupu mezi kuchyní a síní, pohled na rub výplně pocházející z doby přestavby na poč. 20. století (foto S. Plešmíd, 2019)

po podložce. Vnitřní hrany rámové konstrukce dveřních křídel na lící straně obíhá jednoduchá odsazená zaoblená profilace, na vnějších svislých a horních hranách křídel pak pravoúhlá polodrážka. Spodní plné výplně jsou užší než rámová konstrukce, vsazené do středové drážky, jejich plochu člení odsazené, jedním pravoúhlým stupněm předstupující pole, ve kterém je ještě dvakrát pravoúhle předstupující obdélná plocha s pravoúhle vykrojenými rohy. V horních polích rámové konstrukce vsazen zasklívací rám s polodrážkou (na rubové straně), osazený za líc křídla a dělený příčlím na dvě tabulky. Nárožní spoje jištěné dřevěnými kolíčky. Na rubové straně jsou 2×2 vnější kované esovité rýhované závěsy s přikovanými tvarovanými ozdobnými konci, uchycené pomocí kovaných hřebů. Ve středu je hřeb se zaoblenou hlavou viditelnou na lící straně. Závěsné háky jsou prosté, zaráženy do ostění. Na rubové straně levého křídla osazen krabicový zámek s krytým dvojitým uzávěrem (západka a závorka). Kryt zámku zdobí tvarovaný esovitý motiv, z boku pak na dveřním křídle navazuje tvarovaný plech s boltcovými motivy. Klika zámku je krátká, přehýbaná, s oválným plochým madlem. Uzávěr zámku zachytává za kovové očko uchycené na pravém křídle pomocí vrutů s přímým zářezem. Pravé křídlo v uzavřené poloze udržují kovanými hřeby uchycené zástrče (spodní a horní), složené z hladkého podkladního plechu s tvarovaným koncem s boltcovým

motivem a krátké prosté zástrčky se zahnutým koncem sloužícím jako úchopka. Dole se zástrčka nedochovala, pouze podkladní plech. Horní zástrč zachytává za háček zaražený do čelní strany nadpražní obložky, spodní zástrč patrně zapadala do plechem krytého zádlabu v podlaží, po novodobé opravě však zádlab chybí. Profilace vnitřních hran rámové konstrukce je stejná jako na lící straně a plochy spodních výplní provedeny jako hladké. Zasklívací výplň předstupuje před líc rubové strany křídla. Na vnějších svislých a horních vodorovných hranách křídla lemuje profilace odsazeným obloučkem.

Mladšího původu, z počátku 20. století, jsou dveře vedoucí ze síně do prostoru kuchyně, kde se v minulosti nalézala černá kuchyně, stavebně upravovaná podle plánové dokumentace datované do roku 1906. Dveře jsou dřevěné dvoukřídlové, rámové konstrukce, dochované včetně kování. Ostění (patrně tesařské a vložené do zděné stěny mezi síní a kuchyní) je směrem do síně kryto obložkami spojenými na pokos, uchycenými hřebíky z drátu a při krajích a v ploše zdobenými profilací. Směrem do síně je obložka redukována pouze pod trémovým bílým překladem, lemovaná profilovanou lištou. Dveřní křídla zapadají do polodrážky v deštění na rubové straně (směrem do kuchyně), takže líc dveří je situován za lícem stěny síně. Stejná dveřní křídla, provedená jako rámová, ve středu výšky dělená příčlím na dvě na výšku obdélná pole. Spodní polovina uzavřena plnou výplní, horní polovinu pak příčně dělí vodorovná příčle do dvou mírně na výšku obdélných tabulek zasklených čirým tabulovým sklem. Spoje rámové konstrukce provedeny jako čepové. Pravé křídlo má na lící straně klapačku, průřez je profilovaný, s výrazně zaoblenými hranami a odsazeným středovým vyžlabením. Na levém křídle osazen mosazný klíčový štítek s mosaznou klikou typu Elegant, připevněný vruty s přímým zářezem. Vnitřní volné hrany dveřního rámu opatřeny profilací a na vnějším obvodu obíhá polodrážka. Spodní výplně jsou plné, užší než rám, osazené patrně do středové drážky v rámu a středové příčlím. Plochu výplní člení odsazené a pravoúhle předstupující obdélné pole, s vloženým obdélným, dvěma stupni předstupujícím polem s pravoúhle vybranými rohy. Na rubové straně jsou 2×3 zapuštěné závěsy s válcovým pouzdem zakončeným kuželkou s koncovou bambulkou. Na levém křídle osazen mosazný klíčový štítek s mosaznou klikou typu Elegant, připevněný vruty s přímým zářezem. Na pravém křídle je ještě prostá horní zástrč s kulovitým madlem, uchycená vruty s přímým zářezem, jejíž konec zapadá do kovového oka uchyceného dvěma vruty s přímým zářezem k lící straně nadpražní obložky. Po spodní zástrči zůstal jen otisk, stávající novodobý stavěč (uchycený vruty s přímým zářezem) jí pravděpodobně nahradil při pozdější úpravě podlahy kuchyně. Levé křídlo má klapačku shodné profilace jako pravé křídlo na lící straně. Rámy dveřních křídel po vnějším obvodu opatřeny jednoduchou profilací, stejně jako vnitřní hrany rámu ve spodní polovině, líc spodní výplně je hladký, v horní polovině rámu a na příčlím je tmelená zasklívací polodrážka. Stejně provedené dveře se nacházejí ještě v otvoru vedoucím z kuchyně do západní světničky.

Ze závěru 19. století, či počátku 20. století pochází všechna vnější okna, která byla v nedávné době repaso-

Obr. 12: Dobřív čp. 5, obytné stavení, vnější šestitabulkové okno v severní ose jihovýchodního štítového průčelí (foto S. Plešmíd, 2019).

vaná (vnitřní jsou novodobé výrobky se starším kováním). Příkladem za všechny může být vnější výplň okenního otvoru v jihovýchodním průčelí, v ose blíže k severovýchodnímu nároží. Jedná se o dřevěné dvoukřídlo okno, dělené příčlemi do šesti tabulek. Ostění okenního otvoru je prosté tesařské, vložené do podélné roubené stěny – stojky patrně čepované a s boční svislou drážkou, do které zapadají čepy trámů podélné roubené stěny. Nadpražní prvek, který je patrně spojený se stojkami čepem, má na vnější straně přímou nadpražní profilovanou římsu. Rám vnějšího okna vsazen do polodrážky na lící straně ostění (zřejmě dodatečně), okno je tak situováno v lici roubené stěny. Mezi vnitřním a vnějším oknem je mříž tvořená čtyřmi svislými pruty čtvercového na koso otočeného průřezu. Vlysy okenního rámu jsou prosté, se zaoblenou vnější volnou hranou a polodrážkou, do které zapadají okenní křídla. Nárožní spoje jsou jištěné dřevěnými kolíčky, místy na čelní straně jsou vidět hlavy hřebíků z drátu. Ven otvíravá okenní křídla jsou v nárožích spojena na rozpor a čep jištěný dřevěným kolíčkem. Dělicí příčle jsou spojené na čepy a jištěné rovněž dřevěným kolíčkem. Závěsy situované na vnější (rubové) straně obrácené směrem do exteriéru jsou zapaštěné válcové, ukončené kuželkou s kuličkou (tzv. bambulkové). Levé křídlo má na vnější straně klapačku uchycenou k vlysu pomocí dřevěných kolíků, stejně jako pravé křídlo na vnitřní straně. Uzavírání je zajištěno pomocí kovové jedno-ramenné kličky na vnitřní straně horního vlysu levého křídla.

Ramínko kličky se zachytává za kovovou zarážku v horním vlysu okenního rámu. Na horní straně spodního vlysu rámu je stejná kovová zarážka, klička na okenním křídle však chybí. Levé křídlo tak k rámu pomocí klapačky přitahuje pravé křídlo. Průřezy vlysů jsou shodné, na vnější straně s profilací a na vnitřní straně s polodrážkou pro zasklení za pomoci tmelu. Některá nároží na vnitřní straně jsou ztužena pomocí plechových diagonálně situovaných pásek uchycených hřebíčky. Ostatní vnější okna jsou shodně osazena, stejných profilů a konstrukce, pouze s dílčími odlišnostmi prezentovanými zejména prostými plechovými rohovníky, či ojediněle osazenými sekundárně užitými

plechovými rohovníky staršího typu (se zakončením ve tvaru odsazeného třičtvrtěkruhu). Některá okenní křídla navíc ještě doplněna o větrací úpravu tabulky, vesměs se starším druhotně užitým rohovníkovým kováním.

Nejmladší skupinu okenních výplní tvoří vnitřní okna osazená v původních okenních otvorech lemovaných patrně autentickými dřevěnými profilovanými obložkami. Jedná se o novodobé truhlářské výrobky s převážně novým kováním, místy doplněné staršími prvky. Okna svým členěním a rozměry vlysů vychází ze starších vnějších oken a jejich působení ve stavbě lze charakterizovat jako příznivé. Drobné novodobé detaily prvků kování, spojovací prvky a zaoblené rohy ve styku vlysů odlišují tyto výrobky od historických. Místy se na obložkách vnitřních oken dochovaly dvoudílné závěsy či stopy po nich. Tyto prvky jsou de-

Obr. 13: Dobřív čp. 5, obytné stavení, nálezy staršího okenního rohovníkového kování a dvoudílného závěsu, patrně pocházející z původních vnitřních okenních výplní (foto S. Plešmíd, 2019).

Obr. 14: Dobřív čp. 5, pohled od jihu na stavení, sýpku a stodolu (foto S. Plešmíd, 2019).

ponované v usedlosti a patrně se jedná o poslední pozůstatky původních jednoduchých vnitřních oken. Uměleckořemeslná úroveň výše popsaných historických truhlářských prvků dochovaných v roubeném stavení čp. 5 v obci Dobřív přesahuje běžnou produkci vyskytující se ve venkovských staveních.¹⁶⁾

Jihovýchodně od obytného stavení dobřívského dvora čp. 5 stojí roubená stodola. Objekt má obdélný půdorys založený podélnou osou ve směru SZ – JV a sedlovou střechu s hřebem v ose s podélnou stranou stavby. Střešní krytinu tvoří vláknocementové šablony, které nahradily starší střešní plášť ze šindele nebo došků, alternativně kombinaci obojího. Stávající střešní plášť z období po roce 2010 nahradil betonové tašky, položené zřejmě ještě v období před druhou světovou válkou. Obvodové stěny stavby tradiční trojdílné dispozice (průjezdny mlat uprostřed, po stranách perny) jsou sroubené z tesaných trámů. Dřevo pro stavbu bylo podle dendrodatace těženo v letech 1791 až 1793.¹⁷⁾ Podstřešní části štítů (strana severozápadní a jihovýchodní) jsou bedněné svisle kladenými prkny na sraz. Ve střední ose severovýchodní a jihozápadní podélné strany jsou osazena dvoukřídlá vrata klasické točnicové konstrukce.

Tradiční roubený dům rokcanského regionu přežívá v oblasti Podbrdská také v mnoha dalších lokalitách, např. v Kařízku. V písemných pramenech se ves objevuje poprvé k roku 1398. V 60. letech 16. století se ve vsi připomíná pustá tvrz a poplužní dvůr. Berní rula zaznamenala v témže čase v lokalitě 6 hospodářů, jejichž počet se o století později zvýšil na 8. V první polovině 70. let 18. století zde bylo evidováno 13 popisných čísel. Do konce 19. století stoupl počet domů na 29 a žilo tady 188 obyvatel.

Mapa stabilního katastru zaznamenala zástavbu vsi k roku 1838 soustředěnou po

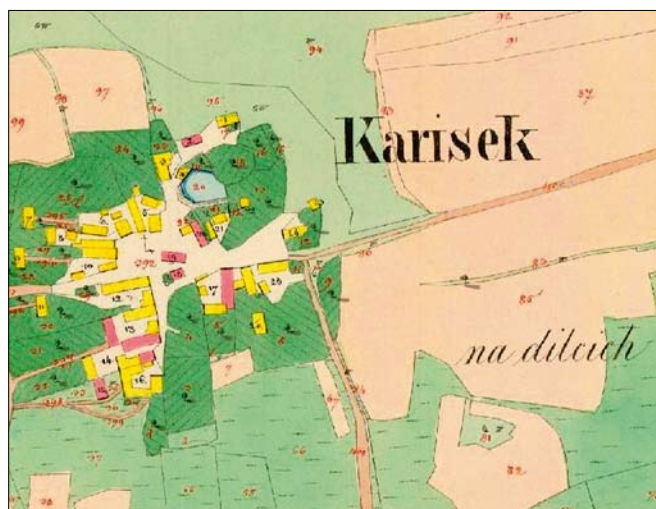

Obr. 15: Dobřív čp. 16, roubená stodola z 80. let 17. století při jižní straně dvora, pohled od jihovýchodu (foto S. Plešmíd, 2013).

Obr. 16: Dobřív čp. 16, roubená stodola, stav po propadnutí střechy a destrukci krovu. Pohled severovýchodním směrem ze západní perny přes mlat do perny ležící na východě (foto K. Foud, 2018).

Obr. 17: Císařský otisk mapy stabilního katastru Kařízek (1838), výřez mapy se zákresem areálu usedlosti čp. 10, dnes čp. 48 (podle https://cuzk.cz/geoportál/archiválíe/stabilní_katastr/).

obvodu nevelké návsi nepravidelného, na severozápadě obloukovitě vyklenutého tvaru, kde se nalézaly přibližně 4 selské dvory. V jihozápadní části jádra ležela řádka dalších čtyř usedlostí a od jihovýchodu návěs doplňovaly další dva statky. Uprostřed návsi a na severovýchodě se nalézalo několik drobných objektů domkářů a malých chalupnických usedlostí. V převažující míře tvořily stavební výstavbu zdejších usedlostí na sklonku 30. let 19. století spalné objekty. Domy stojící v čele statků ležely ve stejném čase ve vztahu k návsi ve štítové orientaci a jen v ojedinělých případech stály některé stavby v okapové orientaci. V období druhé poloviny 19. století a během prvních dvou třetin následujícího věku byly až na výjimky zdejší roubené stavby odstraněné a nahrazené zděnými budovami. Ve stejném období se zástavba vsi zahustila a rozšířila, a to především severovýchodním směrem. Nové budovy vznikly také v ploše samotné návsi. Jihozápadně od jádra vznikl v období druhé poloviny 20. století zemědělský areál.

Historickému stavebnímu fondu lokality dominuje statek čp. 2. Jde o mimořádně hodnotný soubor roubených objektů, které byly vyzdvíženy nejpozději v první třetině 19. století, o něco starší původ však nelze vyloučit. Dvůr leží v jihozápadní části návsi, do níž se obrací jak severní, tak východní (štíťovou) stranou domu. Větší část stavby je dosud roubená. Dřevěné stěny si uchovaly také chlévy ležící v hloubce dvora v ose za domem. Proti stavení stojí při východní straně usedlosti částečně roubený hospodářský objekt, jehož severní část sloužila jako do dvora otevřená kolna. Dvůr patří mezi nejceněnější památky Rokycanska z okruhu lidové architektury. Ještě na

konci 20. let 20. století se před statkem nalézala vysoká dřevěná zvonice zakončená lucernou se stanovou stříškou, jejíž boky byly kryté prkenným bedněním.

Roubený domovní fond, který lokalitě dominoval ještě v období po roce 1850, zastupuje také stavení čp. 48 ležící ve štítové orientaci při jižní straně návsi. Typologicky jde o standardně řešenou stavbu, plně korespondující s objekty dochovanými v okolních obcích. Roubená chalupa čp. 48 v Kařízku, resp. její obytná část, je posledním novodobě neupravovaným historickým stavením dvora původní usedlosti čp. 10. Jedná se o prostou, ale velmi kvalitně řemeslně provedenou regionálně typickou stavbu sroubenou z otesaných trámů, spojených v nárožích rybinovým plátováním. Stěny stavení jsou na vnější straně upraveny vymazáním vodorovných spár, z interiéru je roubení kryté hliněnými omítkami s kolíčkovou armaturou. Dům má tradiční trojdílnou dispozici s obytnými místnostmi s přístěnkem, situovanými po stranách středové síně s navazujícím zděným blokem černé kuchyně. Přílehlá hospodářská část byla novodobě zcela přestavěna. Roubený obytný dům je však dochován v autentické podobě dokládající jeho postupný vývoj, který byl ukončen někdy v závěru 19. století. Pozdější úpravy provedené ve 20. století jsou jen dílčího významu. Výstavbu stěn, stropů a krovu datoval dendrochronologický průzkum do počátku 19. století (smýcení kmenů v letech 1804–1806). Stropy byly původně s překládaným záklopem, který se zachoval v zadní obytné místnosti, zatímco v přední byl dodatečně vyměněn za povalový, ten byl datován dendrochronologií do 40. let 19. století (smýcení dřeva v letech 1840–1842).¹⁸⁾ V objektu se dochoval kompletní soubor historických výplní otvorů, sestávající z původních svlakových dveří, mladších rámových dveří z období kolem poloviny 19. století a dvojítkých kastlových oken s obložkami z druhé poloviny 19. století, která nahradila předpokládaná původní vnitřní jednoduchá okna. Všechny slohové výplně jsou dosud osazeny historickým kováním. Nejstarší z uvedených prvků lze ozna-

Obr. 18: Kařízek (okres Rokycany), čp. 48, pohled z návsi (foto S. Plešmíd, 2019).

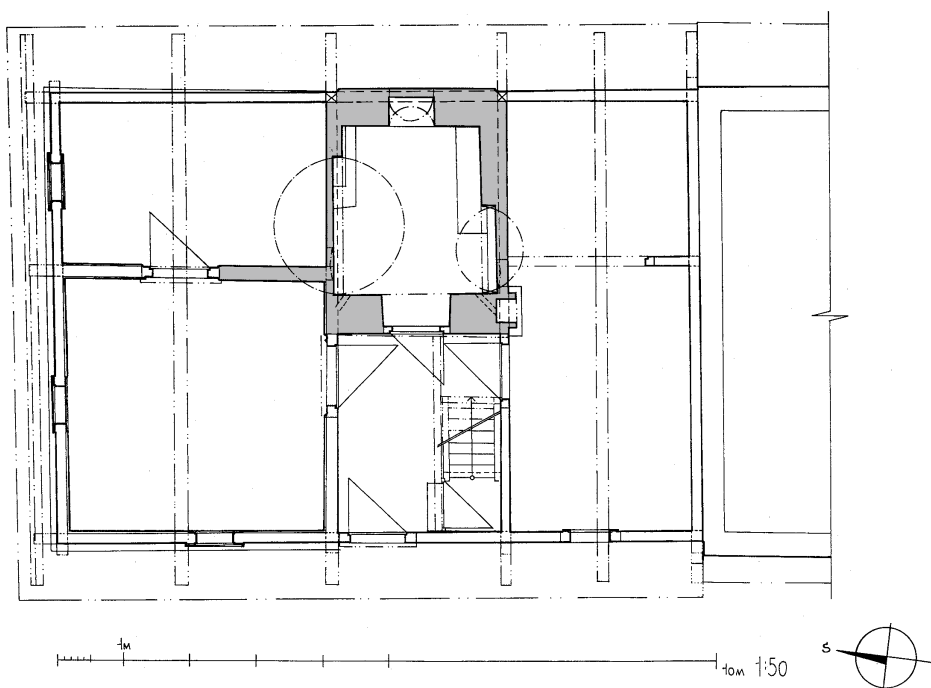

Obr. 19: Kařízek čp. 48, interiér světničky (foto S. Plešmíd, 2022).

Obr. 20: Kařízek čp. 48, trémový strop s překládaným deskovým záklopem v zadní světnici (foto S. Plešmíd, 2022).

Obr. 21: Kařízek čp. 48, půdorys 1:50 (zaměření a kresba S. Plešmíd, 2022).

čit za hodnotné tradiční kovářské a zámečnické výrobky. Okenní ostění dnes překrývají obložky a v interiéru jsou k jejím bokům dotaženy omítky. V okolí okna přístěnku však omítky chybí, a v nadpraží je vidět pozůstatek (horní fragment) dodatečně odsekané nadpražní římsy, která byla odstraněna při úpravě jednoduchých oken na současná dvojí. Prímé profilované nadpražní římsy, jakožto charakteristický prvek místní lidové architektury, tak dodnes zůstaly pouze u vstupních otvorů. Pozoruhodný je také zděný blok černé kuchyně, který se bohužel dochoval bez zaklenutí a komína. Po obou stranách jsou otvory po osvětlovacích krbečcích, v zadní světničce dokonce zůstalo i jeho novodobě upravené těleso. Ve stěnách kuchyně lze sledovat další zaslepené otopné otvory vedoucí do obytných místností (které však nemohly souviset s otopným zařízením stávající chalupy) a i do exteriéru. Vzhledem k nálezovým situacím (zejména na straně do přední světnice) se lze domnívat, že blok černé kuchyně je starší než roubení a byl při výstavbě stávající chalupy pouze dílčím způsobem upraven a zapojen do nového objektu. Popisova-

né stavbě bezprostředně hrozí demolice, proto bylo provedeno celkové zaměření, podrobná fotodokumentace, pasport výplní otvorů a dendrochronologický průzkum.¹⁹⁾

Tato práce vznikla v rámci plnění výzkumného cíle NPÚ **Nemovitě památky v ČR**, financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury ČR na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.

STANISLAV PLEŠMÍD, DIS.,
MGR. KAREL FOUĐ
NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV, ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVISŤE V PLZNI,
PREŠOVSKÁ 7,
306 37 PLZEŇ
PLESMID.STANISLAV@NPU.CZ
FOUD.KAREL@NPU.CZ

POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATURA

- Bláha, J. – Jesenský V. – Macek, P. – Razím, V. – Sommer, J. – Veselý, J. 2005: Operativní průzkum a dokumentace historických staveb. Odborné a metodické publikace, sv. 31. Praha: NPÚ.
- Foud, K. – Karel, T. – Plešmíd, S. 2021: Roubený dům na Plzeňsku. Katalog ke stejnojmenné výstavě. Plzeň.
- Foud, K. – Plešmíd, S. 2019: Dobřív čp. 5 (Plzeňský kraj, okres Rokycany). Dokumentace usedlosti v průběhu obnovy s přihlédnutím k roubenému obytnému stavení a kolekci dochovaných slohových výplní stavebních otvorů. Nálezová zpráva operativní dokumentace a průzkumu. Plzeň, rkp.
- Kyncl, T. 2017: Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků. Dobřív čp. 5, roubená stodola. Brno, rkp.
- Kyncl, T. 2017: Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků. Dobřív čp. 7, roubená stodola. Brno, rkp.
- Kyncl, T. 2017: Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků. Dobřív čp. 9, roubená stodola. Brno, rkp.
- Kyncl, T. 2017: Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků. Dobřív čp. 16, stodola. Brno, rkp.

- Kyncl, T. 2018: Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků. Dobřív čp. 5, roubený dům. Brno, rkp.
- Kyncl, T. 2018: Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků. Dobřív čp. 16, stodola, hambalek z hromady. Brno, rkp.
- Kyncl, T. 2022: Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků. Kařízek čp. 48, dům. Brno, rkp.
- Mencl, V. 1980: Lidová architektura v Československu. Praha.
- Paleček, L.: Dobřív č. p. 5. Historie jednoho venkovského gruntu, in: <https://dobriv5.webnode.cz>
- Pešta, J. 2005: Encyklopedie českých vesnic III. Západní Čechy. Praha.
- Schubert, A. 2014: Průzkum, dokumentace a inventarizace výplní okeních a dveřních otvorů. Odborné a metodické publikace, sv. 48. Praha: NPÚ.
- Světlík, J. 1996: Dobřív. Historie podbrdské vesnice. Plzeň.
- Škabrada, J. 2003: Konstrukce historických staveb. Praha.
- Vajdiš, J. 1973: Dobřív, okres Rokycany. Stavebně historický průzkum a směrnice pro sanaci a rekonstrukci jádra obce. Text a fotodokumentace. SURPMO Praha, rkp.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html>
- <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic & idrastru=BER085018390>
- https://cuzk.cz/geoportal/archivale/stabilni_katastr
- <https://dobriv5.webnode.cz/historie/>

POZNÁMKY

- 1) Jak píše známý český historik architektury V. Mencl v knize Lidová architektura v Československu, měl „... dřevěný dům ve vyšších polohách Mírošovska a Spálenopoříčska jiný, více horský, prostý a tvarově mladší ráz. Jeho oblast tvořila dlouhé táhlé pásmo, které z Dobříšska běželo přes pastvinatá úbočí a horská údolí Brd na Strašicku a Hořovicu na východní okraj křivoklátských lesů, zasahující Zbirožsko a dotýkající se střední Mže jak v okolí Ostrovice a Skrují, tak i Městečka u Křivokláta. Byl to kulturně mladý okrsek ve studených vysokých polohách... s domy chudých lidí, tkalců, dřevařů a malých zemědělců... Zdejší dům byl zpravidla přízemní, sroubený z vodorovných klád, jeho obytná část vycházela ze starého slovanského prájádra, tvořeného studenou síní a teplou jizbou... (podle V. Mencl, Lidová architektura v Československu. Praha 1980).
- 2) Oblast okolo Padrfských rybníků byla vysídlena za německé okupace. Ve stejném čase proběhla dokumentační akce, ze které je dochován soubor desítek fotografií, dnes uložený v Muzeu B. Horáka v Rokycanech. Zachycuje zástavbu obcí včetně roubených domů. Vesnice byly srovnány se zemí až v 50. letech 20. století.
- 3) Na území okresu Rokycany jde o lokality: Dobřív, Jablečno, Lhota pod Radčem, Ostrovec, Podmokly a Vejvanov.
- 4) V. Mencl, o. c. v pozn. 1. Václav Mencl tuto úpravu staveb typickou právě pro Rokycansko a Zbirožsko popsal stručným, ale výstižným způsobem: „Aby sníl nezasypal zásep, běží podél boční strany domu při záspi plně dřevěné poprsníky, které někdy stavěli i na straně štítu.“
- 5) K. Foud – T. Karel – S. Plešmíd, Roubený dům na Plzeňsku. Katalog ke stejnojmenné výstavě. Plzeň 2021.
- 6) J. Světlík, Dobřív. Historie podbrdské vesnice. Plzeň 1996.
- 7) J. Pešta, Encyklopedie českých vesnic III. Západní Čechy. Praha 2005.
- 8) J. Vajdiš, Dobřív, okres Rokycany. Stavebně historický průzkum a směrnice pro sanaci a rekonstrukci jádra obce. Text a fotodokumentace. SURPMO Praha 1973, rkp.
- 9) T. Kyncl, Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků. Dobřív čp. 5, roubená stodola. Brno 2017, rkp.
- 10) T. Kyncl, Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků. Dobřív čp. 7, roubená stodola. Brno 2017, rkp.
- 11) T. Kyncl, Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků. Dobřív čp. 16, stodola. Brno 2017, rkp.
- 12) T. Kyncl, Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků. Dobřív čp. 16, stodola, hambalek z hromady. Brno 2018, rkp.
- 13) Podle <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic & idrastru=BER085018390>
- 14) Podle <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html> (Dobřív, originální mapy stabilního katastru).
- 15) Podle: <https://dobriv5.webnode.cz/historie/>
- 16) K. Foud – S. Plešmíd, Dobřív čp. 5 (Plzeňský kraj, okres Rokycany).

- Dokumentace usedlosti v průběhu obnovy s přihlédnutím k roubenému obytnému stavení a kolekci dochovaných slohových výplní stavebních otvorů. Nálezořá zpráva operativní dokumentace a průzkumu. Plzeň 2019, rkp.
- 17) T. Kyncl, o. c. v pozn. 9.
  - 18) T. Kyncl, Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků. Kařízek čp. 48, dům. Brno 2022, rkp.
  - 19) A. Schubert, Průzkum, dokumentace a inventarizace výplní okeních a dveřních otvorů. Praha 2014; J. Bláha – V. Jesenský – P. Maccek – V. Razím – J. Sommer – J. Veselý, Operativní průzkum a dokumentace historických staveb. Odborné a metodické publikace, sv. 31. Praha: NPÚ 2005.

DAS BLOCKHAUS AUS DER UMGEBUNG VON ROKYCANY BEISPIELE AUS DOBŘÍV UND KAŘÍZEK

Die Umgebung von Rokycany und Zbiroh (Rokitzan und Zbirow) wird traditionell für eine Region des Blockhauses vom mittelböhmischem Typ gehalten. Die massive Verwendung von Holz als Baumaterial in der Volksbaukunst war dank dem genug geeigneten Holz aus umgebenden Wäldern sowie auch der Handfertigkeit der lokalen Zimmerleute und Tischler möglich. Das Holz kam als dominierendes Baumaterial bis in die zweite Hälfte des 19. Jahrhunderts zur Geltung. Der erhaltene Bestand von historischen Volksbauten stammt überwiegend aus dem 1. Drittel des 19. Jahrhunderts; die im Laufe des 18. Jahrhunderts entstandenen Bauten bilden jedoch keine Ausnahme. Zur Datierung der Bauten wird die Dendrochronologie und auch Archivrecherche ausgenutzt. Einen typischen Vertreter des Dorfhauses stellt das ebenerdige Blockhaus vom rechteckigen Grundriss mit Sattel- oder Halbwalmdach mit Überlappen über Beischlag dar, manchmal auch mit Freigespärre. Die Häuser enthalten die gewöhnliche dreiteilige Innenanordnung vom Kammertyp. Der Vorderteil mit Stube ist sowohl einräumig als auch Zweitrakt mit schmalem Stübchen, und das gilt in manchen Fällen auch für den Hinterteil. Der Mittelteil mit Rauchkuchenblock des überwiegend hölzernen Gebäudes war gewöhnlich gemauert. Das unterscheidende Element der Häuser aus der Umgebung von Rokycany gegen andere Dorfbauten des Pilsner Kreises sind kleine, an der Längs-, oft auch der Giebelseite des Hauses errichtete Galerien. Von oben sind sie mit überlappendem Dach, aus der Seite durch eine Brüstung mit vertikaler Brettverschalung geschützt. Die Säulchen dieser Galerien sind oft dekorativ geschnitzt. Die Gemeinden wie Dobřív oder Kařízek enthalten Ensembles dieser charakteristischen Bauten, die manchmal zweifelhafte Qualitäten mit hohem Aussagewert erreichen.

Ein Beispiel für alle möge das Gehöft in Dobřív Nr.-Konskr. 5 darstellen. Es handelt sich um einen der wertvollsten Belege der traditionellen spezifischen Volksarchitektur der Region. Die außerordentlichen Werte des Wohnbaus aus dem frühen 19. Jahrhundert bildet ein Ensemble von historischen Fenster- und Türöffnungsausfüllungen, die ihre sukzessive Entwicklung belegen. Zu den denkmalträchtigsten zählen die vom Barocktyp und die mit klassizistischen Details. Der kunsthandwerkliche Standard dieser Bauglieder überwindet die gemeine Produktion, die in den Dorfbauten zu finden ist. Einen Teil des Gehöfts bildet auch die dendrochronologisch in die 1790er Jahre datierte Blockwerkscheune. In Dobřív sind mehrere Holzscheunen erhalten, unter denen die aus der Nr.-Konskr. 16 durch das Alter etlicher Konstruktionsteile (1683 [d]) dominiert. Man dokumentierte außer den Bauten in Dobřív auch den Wohnbau Nr.-Konskr. 48 in Kařízek. Die Dendrochronologie datiert die Bauzeit dieses traditionell gelösten Blockbaus in das 1. Jahrzehnt des 19. Jahrhunderts (Fälljahre 1804–1806 [d]), und teilweise Adaptierungen wurden gegen Mitte des 19. Jahrhunderts datiert.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Dobřív (Bez. Rokycany), sog. Indikationnkizze der Mappe des Stablen Katasters (1838); Ausschnitt mit eingezeichnetem Bauernhof Nr.-Konskr. 5 (nach https://cuzk.cz/geoportal/archivale/stabilni_katastr).

Abb. 2: Dobřív, Bauernhof Nr.-Konskr. 5, der Wohnbau von Westen aus dem Dorfplatz zu aufgenommen, gegen 1920 (Privatsammlung des Besitzers H. Jiří Poncar).

Abb. 3: Dobřív Nr.-Konskr. 5, historische Plandokumentation Nástin na předělání černé kuchyně pro Pana Frant. Reindla v Dobřívě č.5 (Entwurf zum Umbau der Rauchküche für den Herrn Fr. Reindl in Dobřív Nr. 5), vom Maurermeister Karel Tomášek 1906 erarbeitet (Privatsammlung Jiří Poncar).

Abb. 4: Dobřív Nr.-Konskr. 5, Wohngebäude, Westansicht vom Dorfplatz zu (Foto K. Foud, 2022).

Abb. 5: Dobřív Nr.-Konskr. 5, Wohngebäude, profilierte Beischlagsäule (Foto K. Foud, 2011).

Abb. 6: Dobřív Nr.-Konskr. 5, Wohngebäude, Eingangstür in den Hausflur, Außen- und Innenansicht (Foto S. Plešmíd, 2019).

Abb. 7: Dobřív Nr.-Konskr. 5, Wohngebäude, Durchgang zwischen der Vordstube und dem Nebenraum, Rahmentür mit Beschlag vom Barocktyp und den an der Unterseite abgesägten Flügeln (Foto S. Plešmíd, 2019).

Abb. 8: Dobřív Nr.-Konskr. 5, Wohngebäude, Durchgang vom Hausflur zu den Dachraumstiegen, Detail vom nicht abgedeckten Verschlussmechanismus (Foto S. Plešmíd, 2019).

Abb. 9: Dobřív Nr.-Konskr. 5, Wohngebäude, Tür vom Hausflur in die Hinterstube, Vorderseite (Foto S. Plešmíd, 2019).

Abb. 10: Dobřív Nr.-Konskr. 5, Wohngebäude: a – Tür vom Hausflur in die Hinterstube, Türbanddetail mit Rankenmotiv und angeschmiedeten Zierenden, durch Rillen und Formung geziert; b – Leistentürchen der Ablegenische im Flur, Detail vom äußeren s-förmigen Band mit Ornamenten und Randformen; c – Leistentürchen der Ablegenische im Flur, Detail des zierlich geformten Schlüssellochdeckels (Foto S. Plešmíd, 2019).

Abb. 11: Dobřív Nr.-Konskr. 5, Wohngebäude, Tür zwischen der Küche und dem Flur, Rückseite der aus dem Umbau vom Anfang des 20. Jahrhunderts stammenden Ausfüllung (Foto S. Plešmíd, 2019).

Abb. 12: Dobřív Nr.-Konskr. 5, Wohngebäude, südöstliche Giebelfront, das äußere Sechsscheibenfenster in der nördlichen Achse (Foto S. Plešmíd, 2019).

Abb. 13: Dobřív Nr.-Konskr. 5, Wohngebäude, Funde vom älteren Eckbandverschlag und der zweiteiligen Angel, wohl aus den ursprünglichen inneren Fensterausfüllungen stammend (Foto S. Plešmíd, 2019).

Abb. 14: Dobřív Nr.-Konskr. 5, Südansicht vom Wohngebäude, dem Speicher und der Scheune (Foto S. Plešmíd, 2019).

Abb. 15: Dobřív Nr.-Konskr. 16, Blockwerkscheune aus den 1780er Jahren an der Hof Südseite, Ansicht von Südosten (Foto S. Plešmíd, 2013).

Abb. 16: Dobřív Nr.-Konskr. 16, Blockwerkscheune, Zustand nach dem Dacheinsturz und der Dachstuhldestruktion. Blick gegen Nordosten aus der westlichen Banse über die Tenne zur östlichen Banse (Foto K. Foud, 2018).

Abb. 17: Kařízek (Bez. Rokycany), sog. Pflichtabdruck der Mappe des Stablen Katasters (1838), Ausschnitt mit Bauernhof Nr.-Konskr. 10, heute 48 (nach https://cuzk.cz/geoportal/archivale/stabilni_katastr).

Abb. 18: Kařízek Nr.-Konskr. 48, Blick vom Dorfplatz zu (Foto S. Plešmíd, 2019).

Abb. 19: Kařízek Nr.-Konskr. 48, Stübchen, Inneres (Foto S. Plešmíd, 2022).

Abb. 20: Kařízen Nr.-Konskr. 48, Hinterstube, Sturzbodendecke (Foto S. Plešmíd, 2022).

Abb. 21: Kařízen Nr.-Konskr. 48, Grundriss 1:50 (Aufnahme und Zeichnung S. Plešmíd 2022).

(Übersetzung J. Noll)

LIDOVĚ KLASICISTNÍ PRVKY V SEVEROVÝCHODNÍCH ČECHÁCH – VES KŘIVICE

JAN TLUČHOŘ – JIŘÍ SLAVÍK

Folk and Classicist Elements in Northeastern Bohemia – Křivice Village

The folk and classicist façade decorations represent remarkable, yet rather scarcely documented, elements of vernacular structures of stone that are in danger in East Bohemia. Knowledge about them has not advanced much since the beginning of the second half of the 20th century. Therefore, aerial research of Křivice Village (district Rychnov nad Kněžnou) was elaborated in 2018 as part of the research task of the National Heritage Institute that is underway – DRKVO: Research of Intangible Monuments in the Czech Republic. Current Methodology Issues of Research and Documentation, Endangered Types of Monuments and Selected Examples, approved by the Ministry of Culture of the Czech Republic in 2017. The choice of the locality was intentional, as it is a highly valuable site, from the urban and preservationist aspects, with a rather high number of cultural monuments and other prime-quality buildings with a potential of being included in the conservation area. Up to now, no building history research has been conducted to summarise historical findings about the locality and evaluate the buildings and housing development. As part of the examination, basic research of archival sources and literature was conducted as well as terrain research of the individual buildings in the village.

Keywords: village – fires – stone housing – façade decoration – master mason Černý – fired roofing material

Lidově klasicistní výzdoby průčelí jsou ve východních Čechách pozoruhodným, přitom však ohroženým a nepříliš dokumentovaným prvkem zděných vesnických staveb. Jejich poznávání od počátku 2. poloviny 20. století příliš nepokročilo. Proto byl v rámci probíhajícího výzkumného úkolu NPÚ DKRVO: Výzkum nemovitých památek v ČR. Aktuální metodické otázky průzkumu a dokumentace, ohrožené druhy památek a jejich vybrané exempláře, schváleného Ministerstvem kultury České republiky v letech 2017 a 2018 zpracován plošný průzkum vesnice Křivice. Lokalita byla vybrána záměrně, jedná se o urbanisticky a památkově velmi hodnotné sídlo s poměrně velkým počtem kulturních památek a dalších kvalitních staveb s potenciálem památkové zóny, které doposud postrádalo průzkum zástavby, který by shrnul historické poznatky o lokalitě a zhodnotil objekty i zástavbu ze stavebně historického hlediska. V rámci průzkumu byla provedena základní rešerše archivních pramenů a literatury a terénní průzkum jednotlivých objektů ve vesnici.

Klíčová slova: vesnice – požáry – zděná výstavba – výzdoba průčelí – zednický mistr Černý – pálená krytina

<https://doi.org/10.56112/pp.2022.2.06>

ÚVOD

Křivice (273 m n. m.) se nachází v Královéhradeckém kraji asi 5 km severovýchodně od města Týniště nad Orlicí v okrese Rychnov nad Kněžnou. Leží v lesnatém podhůří Orlických hor s vysokými krajinnými a přírodními hodnotami. Členité podhůří Orlických hor zde přechází do